

Hanna Piasek-Zaremba

Konferencja naukowa "Współczesny stan stosunków polsko-rosyjskich", Warszawa 28 marca 2009 roku

Echa Przeszłości 10, 540-546

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ich sprzedaży. W trakcie omawiania referatu dr Zimnickiej-Konarskiej poruszono kwestie organizacji grupy „teatralnej” i jej pracy, zwracając szczególną uwagę na problem *cum socis* i *cum imaginibus*. Wiele miejsca poświęcono w obradach tej sekcji typologii karłowatości na dworze wielkiego mistrza, a to głównie za przyczyną referatu dr. Radocha. W końcu zastanawiano się również nad takimi problemami, jak: podział kar na ciężkie (gardłowe) i lżejsze na podstawie *Statutów Litewskich* omawianych przed dr Kołodziejczyk oraz tego, czy funkcja refugialna wymuszała konieczność tzw. dosprzętowania zamku wielkoksiążęcego w Grodnie.

Intelektualną atmosferą obrad należy ocenić bardzo wysoko. Konferencja unaoczniała, jak istotną sprawą jest unifikacja środowisk badaczy zajmujących się archeologią pradziejową, historią starożytną i historią średniowiecza. Podjęty kierunek rozważań nad problemami zbytku i ubóstwa daje asumpt do dalszej eksploracji tych niezwykle istotnych zagadnień, również w kontekście badań nad kolejnymi epokami.

Hanna Piasek-Zaremba

Warszawa

KONFERENCJA NAUKOWA „WSPÓŁCZESNY STAN STOSUNKÓW POLSKO-ROSYJSKICH”, WARSZAWA 28 MARCA 2009 ROKU

W dniu 28 marca 2009 r. w warszawskim Domu Przyjaźni odbyła się konferencja naukowa nt. „Współczesny stan stosunków polsko-rosyjskich”, zorganizowana przez Stowarzyszenie Współpracy Polska–Wschód oraz Klub Absolwentów Wyższych Uczelni Rosyjskich-Radzieckich.

Po oficjalnym otwarciu i przywitaniu gości i uczestników konferencji przez Stefana Nawrota, prezesa Stowarzyszenia, jako pierwszy referat wygłosił Władimir Grinin – ambasador nadzwyczajny i pełnomocny Federacji Rosyjskiej. W sposób przekrojowy przedstawił *Współczesne spojrzenie Rosji na stosunki polsko-rosyjskie*. W jego ocenie stosunki polsko-rosyjskie w ostatnim czasie zwróciły się w stronę normalności, co ważne, z obu stron. Właściwy kurs obrany został m.in. dzięki spotkaniom przywódców państw i rządów, aktywnym działaniom dyplomatów, reaktywacji dawniej istniejących struktur i dobrych stosunków pomiędzy naszymi krajami. Bardzo istotna okazała się próba odpowiedzi na do tej pory pomijane i niepodejmowane kwestie oraz trudne pytania historyczne. Dialog polityczny pomiędzy obydwojma państwami jest konieczny i rozwija się we właściwym kierunku. Omawiając sprawy ekonomiczne, W. Grinin zwrócił uwagę na przedłużający się kryzys gospodarczy na świecie, jego przyczyny i skutki, a także prognozy na przyszłość. Współpraca polsko-rosyjska ucierpiała na kryzysie w dość znaczący sposób,

jednakże – co warto podkreślić – Polska znajduje się nadal na czwartym miejscu¹ wśród partnerów handlowych Rosji. Współpraca gospodarcza przebiega ze „zgrzytami”, m.in. ze względu na brak w Polsce sprzyjającego klimatu dla inwestycji rosyjskich. Złą rolę odgrywają tu media powodujące niezdrowy szum propagandowy względem Rosji. Odnosząc się do spraw związanych z energetyką, W. Grinin podkreślił stabilność w dostawach paliw z Rosji oraz wzrost przesyłu gazu dla Polski do 2,5 mld m³ rocznie. Za szczególnie ważną uznawana jest bieżąca współpraca i rozmowy na poziomie ministerstw gospodarki i właściwych komisji obu państw oraz dialog pomiędzy Gazpromem i PGNiG. Normalny tryb współpracy w dziedzinie energetyki powinien obejmować rozwiązywanie skrajnie trudnych i ostrych problemów, zawierających elementy zarówno polityczne, jak i psychologiczne.

W. Grinin zwrócił następnie uwagę, że kultura, sfera obecnie zaniedbana, ma szansę rozwinąć się szybciej niż inne dziedziny współpracy polsko-rosyjskiej z uwagi na bliskość geograficzną obu państw i wspólne słowiańskie korzenie. Od roku 2007 zorganizowane są sezony kultury rosyjskiej w Polsce. W ramach tej inicjatywy wystąpili wybitni soliści oraz najlepsze zespoły teatralne i baletowe (m.in. teatry Bolszoi i Marinskij), wzrosła na polskim rynku wydawniczym liczba publikacji literatury rosyjskiej, odbyły się festiwale filmów rosyjskich i wymiany teatralne. Z kolei w Moskwie odbywa się Festiwal Wisły z pokazami polskich filmów. W sposób szczególnie uroczysty i podniosły obchodzono 75-lecie urodzin K. Pendereckiego, który także w Rosji uznawany jest za jednego z najwybitniejszych współczesnych kompozytorów. Na rynku rosyjskim ukazują się publikacje wielu polskich autorów, organizowane są wystawy sztuki, prowadzona jest też wymiana młodzieży wybranych miast. W program polsko-rosyjskiej współpracy kulturalnej wpisuje się także ogłoszenie roku 2010 rokiem Juliusza Słowackiego, 2011 – rokiem Fryderyka Chopina, 2012 – rokiem Antona Czechowa.

W. Grinin postulował, iż zasadniczym punktem współpracy powinno być w szybkiej perspektywie zniesienie ograniczeń formalnoprawnych w zakresie ruchu granicznego. Ułatwienia w tej dziedzinie przyczyniają się do nawiązywania pozytywnych obustronnych kontaktów. Jako przykład podał istniejące po obu stronach Odry polsko-niemieckie struktury zajmujące się m.in. wymianą młodzieży (*Jugendwerk*). Kończąc swoje wystąpienie, podkreślił uwarunkowanie stosunków polsko-rosyjskich problemami historycznymi i politycznymi. Przedstawił pokrótce rolę i zakres działania grupy naukowców i ekspertów w dziedzinie historii, w której ze strony polskiej uczestniczy prof. A. Rottfeld i ze strony rosyjskiej dr A. Małgin. Bardzo ważne jest, by w sposób obiektywny i zgodny z prawdą historyczną omawiane były zagadnienia dotyczące wojny polsko-sowieckiej z 1920 r., genezy II wojny światowej, paktu Ribbentrop–Mołotow i innych spornych dla obu stron zagadnień. Celem współpracy w tej dziedzinie winien być dialog polityczny i przyszłość

¹ Wszystkie przedstawione w tekście dane liczbowe podaje za autorami referatów.

oparta na rzetelnym i obiektywnym podejściu do problemów przeszłości. Na tych zasadach ma też funkcjonować komitet ds. współpracy i rozwiązywania problemów polsko-rosyjskich przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Organizacja „Jewrosojuz” ma być najważniejszą na terytorium Europy instytucją służącą rozwojowi i przyszłości zarówno Europy, jak i Rosji.

Następny referat zaprezentował prof. zw. dr hab. Wiesław Iskra. W swej wypowiedzi *Stan i perspektywy współpracy gospodarczej Rosji z Unią Europejską* autor znał za najistotniejsze w stosunkach Rosji z Unią Europejską partnerstwo strategiczne. Transformacja systemowa, powodująca przejście od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej, była decydująca dla przybliżenia Unii Europejskiej do Rosji. Wymiar zmian gospodarczych na zasadzie sprzężenia zwrotnego przyczynił się do zmian politycznych, powodując likwidację „żelaznej kurtyny” w Europie. Rosja i Unia są w skali Europy najpotężniejszymi sąsiadami, zaś bliskie położenie sąsiadów sprzyja aktywizacji ich stosunków gospodarczych. Wymiar ekonomiczny jest tu bardzo wyraźny, dla przykładu: wymiana z Niemcami to 1/3 wszystkich obrotów handlowych Rosji.

Obszar Rosji jako największego państwa świata, posiadającego największe zasoby i bogactwa naturalne², a także dostęp do mórz, stanowi o ogromnym potencjale gospodarczym tego kraju. Strefy arktyczne to tereny roponośne i posiadające bogate złoża gazu ziemnego. W swej wypowiedzi z dnia 10 marca 2009 r. premier W. Putin określił posiadane zasoby energetyczne jako wystarczające dla Rosji i Unii Europejskiej na co najmniej 100 lat. Odnotowywano wzrost importu do Rosji, w tym importu technologii gospodarczych i naukowych z Unii. Do roku 2020 zakładany jest wzrost w tej dziedzinie o około 20%. Utrudnieniami, jakie mogą w przyszłości zakłócić te prognozy, są: ograniczenia kapitału zagranicznego w stosunku do zasobów naturalnych Rosji, konflikty etniczne oraz uwarunkowania polityczno-historyczne. Najważniejsze w takich przypadkach jest rozwiązywanie problemów na zasadzie kompromisu. Rosja jest ponadto krajem o wysokim potencjale naukowym. Świadczy o tym liczba osób posiadających wyższe wykształcenie (około 1 mln pracowników naukowo-technicznych). Dla porównania: w roku 2006 liczba pracowników naukowych na 1 tys. mieszkańców wynosiła: w Niemczech – 12, we Francji – 14, w Rosji – 15.

Następne wystąpienie, zaprezentowane przez Zbigniewa Brezę, sekretarza Generalnego Stowarzyszenia Współpracy Polska–Wschód, dotyczyło *Polsko-rosyjskiej współpracy gospodarczej w ujęciu ekonomicznym w okresie 20 lat gospodarki wolnorynkowej*. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. odnotowano diametralne zmiany w dziedzinie polsko-rosyjskich stosunków gospodarczych. Odejście od rozliczeń w rublach transferowych spowodowało zakłócenia w dotychczasowym systemie importowo-eks-

² W latach 1932–1994 złoto z kopalni w Magadanie stanowiło 1/3 ogólnej ilości złota wydobytego na świecie.

portowym. W latach 1992–1993 odnotowano najniższy poziom eksportu z naszego kraju do Rosji (około 590 mln USD). W roku 1997 kryzys finansowy w Azji doprowadził do załamania systemów ekonomicznych i bankowych, a w związku z tym do utraty przez Polskę wschodnich rynków zbytu. Zaistniała sytuacja wymusiła przełom w obustronnych stosunkach gospodarczych i ponowny zwrot w kierunku Rosji jako największego rynku w Europie. Wprowadzony został też program wspierania współpracy międzyregionalnej.

Do czasu wstąpienia do Unii Europejskiej Polska aktywnie uczestniczyła w rozwoju europejskich stosunków gospodarczych. Dzięki ich ożywieniu Federacja Rosyjska i inne rynki wschodnie stanowiły o największym, wynoszącym 39%, przyroście eksportu na Wschód. W roku 2004, w porównaniu do zapaści z roku 1997, poziom eksportu przekroczony został o około 3 mld USD, m.in. dzięki wprowadzeniu programów antykryzysowych i naprawczych. Nastąpił ośmiokrotny wzrost eksportu z naszego kraju do Rosji w stosunku do roku 2000, przekładający się na kwotę 8,933 mld USD oraz import z Rosji do Polski wartości około 20,5 mld USD. Dla przykładu: w niektórych gałęziach gospodarki wzrost kształtował się następująco: 36% – wyroby przemysłu maszynowego i elektronicznego, 21% – wyroby przemysłu chemicznego, 11% – wyroby przemysłu metalurgicznego. W tyle nadal pozostawał przemysł spożywczy. Wzrost eksportu artykułów spożywczych wynosił tylko 9%.

Zjawiskiem negatywnym jest brak odpowiedniego klimatu inwestycyjnego w Polsce dla firm rosyjskich, co odbija się na relacjach gospodarczych. Obecnie sytuacja ta zmienia się, jednak poziom inwestycji nadal jest niski i ze strony polskiej na rynku rosyjskim wynosi około 0,5 mld USD. Nie są także we właściwy i pełny sposób wykorzystywane możliwości współpracy regionalnej.

Duże zainteresowanie uczestników konferencji wzbudziło wystąpienie prof. zw. dr. hab. Eugeniusza Duraczyńskiego pt. *Historia jako przedmiot polsko-rosyjskiego dyskursu*. Referent podkreślił, że obserwuje się od pewnego czasu wzrost zainteresowania Polski Rosją i odwrotnie, co pozwala na pozytywne prognozy w tej dziedzinie. Dla Rosjan istotna jest polityka pamięci, zaś w naszym kraju polityka historyczna, która istnieje tak długo, jak długo istnieje historia, lecz fałszywie rozumiana bardzo przeszkadza w dyskursie historycznym. Historyk, studiując i badając źródła, nie powinien ulegać żadnym naciskom, powinien dochodzić do prawdy bez względu na politykierstwo. Czy zatem jest możliwy polsko-rosyjski dyskurs historyczny? Zdaniem autora referatu – tak. Trwa on stale od lat. Próby poszukiwania prawdy realizowane są przez uczelnie, organizacje społeczne, instytucje państwowe, takie jak Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Polsce i Federalna Służba Bezpieczeństwa w Rosji, dzięki którym ujawniono nieznane dotąd dokumenty. ABW i FSB wydały niedawno następujące publikacje na podstawie dokumentów rosyjskich: *Deportacje w głąb Rosji*, *Polskie podziemie na terenach Zachodniej Ukrainy*, *Powstanie Warszawskie*. Wspólnym polsko-ro-

syjskim opracowaniem jest czterotomowa publikacja *Katyń – dokumenty zbrodni*. W Moskwie wydano teksty uczonych polskich i rosyjskich pt. *Polska-ZSRR 1945–1989*. Badacze sięgają także do dalszej przeszłości: G. Matwiejew jest autorem opracowania *Jeńcy Armii Czerwonej 1918–1920*, I. Miller i T. Kieniewicz opublikowali *Dokumenty terenowych władz cywilnych Powstania Styczniowego 1862–1864*.

Od ponad 40 lat działa Komisja Historyczna Polskiej Akademii Nauki i Akademii Nauk Rosji, której najważniejszym zadaniem jest dochodzenie prawdy na podstawie wspólnie prowadzonych badań naukowych. Prof. Duraczyński podkreślił konieczność powołania polsko-rosyjskiej komisji ds. podręczników szkolnych w zakresie wspólnej polsko-rosyjskiej historii. Wzajemne ujawnianie i przekazywanie dokumentów, a dzięki nim prawdy o powiklanej przeszłości powinno stać się wyznacznikiem wspólnych prac badawczych.

W referacie prof. zw. dr. hab. Jana Sobczaka *Rosja współczesna – sąsiad i partner czy też przeciwnik i źródło zagrożeń dla Polski?*, z uwagi na chorobę autora przedstawionym przez Hannę Piasek-Zarembę, omówione zostały uwarunkowania historyczne, geofizyczne i polityczne stosunków polsko-rosyjskich, a także stereotypy i wzajemne fobie wynikające z bliskiego sąsiedztwa oraz ich wpływ na wielopłaszczynowy wymiar bezpieczeństwa obu państw. Wzajemna nieufność czy też niechęć nie jest zjawiskiem wyjątkowym, dotyczy w zasadzie wszystkich sąsiadujących z sobą państw. W przypadku Polski i Rosji wiąże się przede wszystkim z trudną przeszłością rzutującą na stosunki współczesne. Pogmatwane wydarzenia historyczne nie pozwalają nam pozbyć się obaw i podejrzeń o imperialne zamiary sąsiada. Drażni nas niewątpliwa odmienność i niezależność kulturowa i polityczna Rosji, wpędza w kompleksy jej potencjał gospodarczy i militarny. Jednocześnie mając się za „Zachód Wschodu”, Polacy przeważnie z lekceważeniem traktowali dokonania wschodniego sąsiada. Rosjanie natomiast z jednej strony prezentowali postawę wyższości ze względu na posiadany potencjał, z drugiej – przejawiali poczucie niższości ze względu na nasze bliższe związki z Europą i jej cywilizacją.

Zmiany, jakie nastąpiły w latach dziewięćdziesiątych XX w., spowodowały, że ważniejsze stają się obecnie kwestie bezpieczeństwa militarnego, zagrożeń globalnych, problemów gospodarczych, a także społecznych (bezrobocie, demografia). Postępowe środowiska polskie i rosyjskie w swych działaniach kładą nacisk na rozwój obustronnej współpracy, która oczyszczona z dotychczasowych fobii i przesądów może przynieść jedynie korzyści i przyczynić się do rozwoju obu państw i ich społeczeństw.

Kultywowanie „legend przeszłości” zarówno ze strony Polaków, jak i Rosjan szkodzi wzajemnym relacjom w taki sam sposób, jak incydentalne i służące przeważnie autopromocji wystąpienia niektórych polityków. Podstawowym kierunkiem działań Polski i Rosji jako sąsiadów powinno być wyjaśnienie spornych punktów naszej wspólnej przeszłości oraz budowanie wzajemnie korzystnych relacji politycznych i gospodarczych. Konflikty wewnętrzne w Rosji, znaczne zmniejszenie jej obszaru i liczby mieszkańców,

przyczyniły się do osłabienia państwa, jednak nadal jest to kraj o ogromnym potencjale wewnętrznym. Dlatego ważne dla Polski, ale też dla Unii Europejskiej jest traktowanie Rosji jako dobrego sąsiada i partnera, z którym warto układać stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne w sposób nowoczesny, a jednocześnie korzystny dla wszystkich stron.

W referacie wygłoszonym przez dr. Artioma Małgina z Moskiewskiego Uniwersytetu Dyplomatycznego (dawny GMO), sekretarza komisji ds. rozwiązywania problemów polsko-rosyjskich, pojawiły się dwa zasadnicze nurty: historyczny i ekonomiczno-gospodarczy. Zdaniem prelegenta, naukowcy badający wspólną przeszłość Polski i Rosji winni się oprzeć na odkrywanych i ujawnianych źródłach, które będą opracowywane i publikowane w obu językach w takiej samej wersji. Jest to szczególnie istotne ze względu na to, że wielokrotnie mass media kształtują wizerunek narodów, co powoduje wypaczenia prawdy historycznej i przyczynia się do utwierdzania fałszywego obrazu przeszłości. Podstawowym warunkiem właściwego dochodzenia do prawdy jest nawiązanie wielopłaszczyznowego dialogu historycznego, w którym szczególną rolę powinny odgrywać Kościół i Cerkiew. Polsko-rosyjskie odniesienie do historii i sąsiedztwa powinno mieć rzetelne naukowo-badawcze podstawy, które będą niezaprzeczalne dla obu stron. Wrogość pomiędzy naszymi narodami oparta jest nie tylko na zaszłościach, ale też na braku wiedzy co do faktów historycznych. To prowadzi do wyciągania pochopnych i błędnych wniosków, budzących nieufność oraz poczucie krzywdy i żalu w społeczeństwach, dlatego nie do przecenienia jest tu rola naukowców.

Ostatnie wystąpienie, zaprezentowane przez mgr. Bolesława Kapitana, przedstawiciela Prezydium Klubu Absolwentów, to informacja o aktywności we współczesnej Polsce absolwentów uczelni radzieckich i rosyjskich. Obecnie na uczelniach rosyjskich studiuje 120 tysięcy studentów zagranicznych. Warto podkreślić, że nie tylko w Polsce, ale i wielu innych krajach absolwenci tych ośrodków naukowych są doceniani i tworzą elitę kulturalną o ogromnej sile oddziaływania. Są wśród nich wybitni uczeni: historycy, filozofowie, biologowie, artyści, dziennikarze oraz przedstawiciele kierunków politechnicznych. B. Kapitan wymienił wiele nazwisk polskich twórców ze świata nauki i kultury, m.in. znanych profesorów, kompozytorów, reżyserów. Aktualna sytuacja międzynarodowa, pozwalająca na pozytywne rozwijanie wielopłaszczyznowych stosunków z Rosją, skłania do optymistycznych prognoz co do dalszego uczestnictwa obywateli różnych państw w życiu naukowym Rosji. Wyraźnie zwiększa się zapotrzebowanie na rusycystów, na osoby posiadające wykształcenie i wiedzę w zakresie stosunków gospodarczych, politycznych i historycznych Rosji, a jednocześnie znające bezpośrednio realia życia codziennego tego kraju. Dzięki takim ludziom nawiązanie właściwych relacji z Rosjanami staje się zdecydowanie łatwiejsze i jest działaniem perspektywicznym w rozwoju wzajemnych stosunków.

Do planowanego wydania drukiem materiałów pokonferencyjnych dołączony zostanie także referat zatytułowany pt. *Wpływ polityki Federacji Rosyj-*

skiej na stosunki między państwami Zakaukazia, opracowany przez prof. zw. dr. hab. Adama Koseskiego, rektora Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku, nieobecnego na spotkaniu ze względu na pobyt za granicą.

Na zakończenie konferencji zwrócono uwagę na brak – mimo pewnego postępu – pełnego zrozumienia dla konieczności ułożenia dobrych stosunków polsko-rosyjskich, na funkcjonowanie w obu społeczeństwach głęboko zakorzenionych stereotypów, a także na konieczność rzetelnego wyjaśniania wzajemnych zaszłości i pretensji. Można stwierdzić, że współczesny stan stosunków polsko-rosyjskich jest dużo lepszy niż dwadzieścia lat temu, głównie dzięki normalizacji stosunków politycznych i gospodarczych, jednak pozostaje tu jeszcze bardzo wiele do zrobienia.

Renata Gieszczyńska

Instytut Pamięci Narodowej

Delegatura w Olsztynie

WYSTAWA IPN *OLSZTYŃSKI CZERWIEC '89*

W Galerii Stary Ratusz Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie 4 czerwca 2009 r. odbyło się uroczyste otwarcie wystawy pt. *Olsztyński Czerwiec '89*, przygotowanej przez Delegaturę IPN w Olsztynie. W otwarciu wystawy wzięli udział uczestnicy tamtych wydarzeń: senatorowie Erwin Kruk i Antoni Jutrzenka-Trzebiatowki oraz posłowie OKP Grażyna Langowska, Józef Lubieniecki i Zenon Złakowski.

Kolejna ekspozycja ukazująca wydarzenia z najnowszych dziejów Warmii i Mazur tym razem poświęcona została wyborom do „kontraktowego” Sejmu i Senatu, których pierwsza tura odbyła się 4 czerwca 1989 r. Na 16 panelach zaprezentowano oryginalne zdjęcia i materiały z kampanii wyborczej Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” Regionu Warmińsko-Mazurskiego. W skład utworzonego 9 kwietnia 1989 r. Komitetu weszli przedstawiciele Międzyzakładowej Komisji Organizacyjnej NSZZ „Solidarność”, Olsztyńskiego Klubu Obywatelskiego, Warmińskiego Klubu Katolików, NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych oraz Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Na wystawie można było zobaczyć najważniejsze dokumenty z tego okresu: Uchwałę i Apel KO „Solidarność” do mieszkańców Warmii i Mazur, a także schemat organizacyjny. Dominowały jednak materiały wyborcze i zdjęcia ilustrujące przebieg kampanii wyborczej. Z ówczesnego województwa olsztyńskiego kandydatami zaakceptowanymi przez Komitet Obywatelski przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie zostali: do Senatu Erwin Kruk i Antoni Jutrzenka-Trzebiatowski, natomiast do Sejmu Grażyna Langowska, Józef Lubieniecki i Zenon Złakowski.